

Uttalelse til Lied-utvalget

Sami Ossodat/Samisk utvalg i Utdanningsforbundet diskuterte arbeidet i Lied-utvalget på sitt møte i februar 2019. Utvalget har følgende uttalelse til Lied-utvalgets første rapport:

Det er bra man ser på videregående opplæring i sin helhet og forsøker å finne løsninger som kan sikre elevene likeverdige muligheter for utdanning. I denne uttalelsen konsentrerer vi oss om de deler som omhandler videregående opplæring for samiske elever og elever som har samiskopplæring.

Regionreformen vil på sikt ha konsekvenser også for videregående skoler.

Fylkessammenslåingene i Troms og Finnmark, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag, og Hedmark og Oppland, vil berøre de samiske områdene, og derfor også samiske elever. Fylkeskommunene har allerede trange vilkår når det gjelder videregående skoler og det er stadig snakk om nedlegginger og omstillinger. Fylkessammenslåingene som pågår vil trolig føre til sentralisering av opplæringstilbudene. Det er viktig å sikre at samiske elever beholder sin rett til opplæring i og på samisk også på videregående skoler, slik de har krav på etter opplæringsloven. For å sikre en slik rett, må de statlige samiske videregående skolene i Finnmark fortsette å være statlige.

I det videre arbeidet blir det viktig å sikre at fag- og timefordelinga på videregående skole ikke er til hinder for at elevene tar samisk som fag. Det må også legges opp slik at elevene beholder sin motivasjon for å ta samiskopplæring også utenfor de samiske videregående skolene. Selv om det finnes en nasjonal fag- og timefordeling, viser det seg at timefordelinga og organiseringa er tilrettelagt forskjellig fra skole til skole. Dette har også sammenheng med skoleledernes og lærernes kunnskaper om og holdninger til samiskopplæring. Dersom samiskopplæringa blir lagt utenom ordinær skoletid, - før eller etter skoletid - og som et tillegg til annen undervisning, kan dette være til hinder for å velge samisk opplæring også grunnet transport/buss som elevene må ta for å komme hjem eller til skolen. Dårlig tilrettelagt samisk undervisning på enkelte skoler, i tillegg til dårlige holdninger til det samiske kan medføre at elevene dropper samiskfaget. Spesielt er dette en utfordring utenfor de samiske Utdanningsforbundet Sami Ossodat/Samisk utvalg områdene der det kun er 1 eller 2 elever på hele skolen som skal ha samisk. Her er elever og foreldre sårbare for holdninger i samfunnet rundt.

Det er mange årsaker til frafall i samiske opplæring, men dagens struktur er ikke god nok. Timefordelinga gjør det vanskelig å få til gode løsninger. I fag- og timefordelingen for yrkesfag er timetallet slik at det kan være problematisk å få inn samiskfaget. Dette kan være lettere på studieforbereidende hvor de kan ha "hull" i timeplanene. Det må derfor i det videre arbeidet med yrkesfag legges til rette for at det er mulig uten for store anstrengelser å ta samisk som tillegg. Det er lettere å følge samisk som førstespråk da samisk tas i norsktimene. Velger man samisk som andrespråk er det imidlertid en utfordring for språkopplæringen fordi faget kommer i tillegg. Eller timene tas av andre tilfeldige fag i skolen, som ofte blir ansett

som et problem av kontaktlærere og av en del elever, fordi elevene da «taper» de timene de ellers skulle hatt. I dag er det enda noen kontaktlærere som praktiserer de «tapte» timene som leksearbeid i tillegg til vanlig lekseplan for uka. Dette er ikke ok praksis, det fører kun til at elevene føler seg straffet for å ha samiskundervisning.

I skoleverket, blant skoleledere og lærere, finnes det også holdninger som at elevene mister noe (i betydningen opplæring i ett eller flere fag), når de går ut av klasserommet for å følge samiskopplæringa. Og det er lett å tenke at disse elevene mister noe når de går ut av klassen for å ha samisk. For eksempel når eleven går ut av klassen for å ha fjernundervisning og blir borte fra det læreren på skolen har kontroll over eller kjennskap til, blir samiskopplæringa fremmed og isolert. Det er viktig at skoleansatte er bevisst sine holdninger, og har forståelse for hvorfor elevene har samisk, Lærere som har samiske elever, må ha en god forståelse av hva det vil si å ha samisk og være nysgjerrig på hva denne læringen inneholder og hvordan den utføres.

Betydningen av å ha samisk opplæring kan ofte være underkommunisert. Fordeler med å ha samisk i skolen kommer ikke frem og elevene innser ikke fordelene før de er blitt voksne. Dette har også med holdningene innad i skolen å gjøre.

Fjernundervisning er en krevende undervisningsform. Å koordinere undervisning for elever fra flere skoler, med ulik timeplan, gjør det vanskelig å samle elevene til felles undervisning og til fastsatte tider. Det er uansett ikke å anbefale å ha andrespråkundervisning samisk for flere elever samtidig via Skype. Dette gir utfordringer både for elever og lærere og undervisningen blir ikke optimal for elevene. Ved bruk av fjernundervisning mister man mye av styrken klassemiljøet, og de sosiale relasjonene, kan gi.

En god og tilfredsstillende fjernundervisningsøkt fordrer god kommunikasjon og relasjon til den enkelte, og det er i utgangspunktet vanskeligere enn ved ordinær klasseromsundervisning. Man må være mye mer på, og det vil være større utfordringer og mer venting for alle parter dersom flere elever skal være påkoblet samtidig. I tillegg er det utfordringer med at elevene skal ha undervisning på ulikt nivå; noen får samisk som første språk, noen som andrespråk, både på nivå 2, 3 og 4. En annen utfordring er mangel på lærere som har kompetanse på de samiske språkene. Det må derfor i det videre arbeidet med yrkesfag legges til rette for at det er mulig uten for store anstrengelser å ta samisk som tillegg. Det er lettere å følge samisk som førstespråk da samisk tas i norsktimene.

Allikevel har det gått fremover, fjernundervisning er mye bedre nå kontra 1990-tallet.

Teknologien gir mange muligheter. Både elever og lærere har tilgang til mye hjelp i hverdagen for å kunne undervise i samisk. VGS-elever har egen PC og har tilgang til Skype og andre nettbaserte kommunikasjonsformer. Dette er bra, det gir mulighet for å møtes digitalt, men det krever kompetanse nettopp til digital kommunikasjon.

Asynkron undervisning framheves som noe positivt i mange sammenhenger. For samiskfagene funderer dette veldig dårlig; selv ikke på VGs og heller ikke i voksenopplæringa. Et viktig poeng er at elevene skal snakke sammen i sanntid for å øve opp Utdanningsforbundet Sami Ossodat/Samisk utvalg kommunikative språkferdigheter, og derfor er det viktig å ha synkron undervisning også når de har fjernundervisning. Elever med fjernundervisning har som oftest lite kontakt med samisk språk i skole- og nærmiljøssammenheng, og eleven har veldig få arenaer til å snakke samisk. Om undervisningen i tillegg skal bli asynkron (og ikke i samtid og mulighet til å benytte samisk muntlig forsvinner) så mister elevene mye kunnskap og får ikke trent på mange av kompetansemålene. Da blir det bare hjemme at det snakkes samisk, og kanskje ikke der

heller. Asynkron undervisning vil være et VELDIG stort feilgrep. Dette fungerer på norsk hvor det er mange ulike arenaer utenfor skolen som praktiserer norsk, men slik er det ikke i et minoritetsspråk.

Samiske veivisere er positivt og bør styrkes. I dag er det kun 4 personer og de reiser rundt til ulike videregående skoler som har samiske elever, de har også vært på høyskoler. Hva med å ha veivisere til barnehager og grunnskoler? For mer informasjon om veivisere, se:

<http://samas.no/nb/samiske-veivisere>

Elever på samiske skoler som følger samiske læreplaner får økt kompetanse, ut fra samisk kultur og samfunn. Tolkning og vektlegging av de ulike deler av læreplanene for andre fag er avgjørende for om samiske elever som følger norske læreplaner får kunnskaper om samer og samiske forhold. Det er variert hvor mye dette kommer fram i opplæringa, og de får ofte lære om samisk språk, kultur og samfunn ut fra et norsk perspektiv beregnet for norske elever. Det er avgjørende at det er samisk innhold i alle norske læreplaner. Hvordan den enkelte lærer vektlegger det samiske i læreplanen i sin egen undervisning er variert, det fins lite læremidler om samene. Holdninger i lærebøker er også avgjørende. Det finnes eksempler på lærebøker hvor det samiske blir latterliggjort.

Yrkesfag, programfag bør også undervises på samisk. Ha samisktalende lærere. Motivasjon når samiske elever kun har samisk i samisk timene- selv på samisk VGS, svekkes.

Det er behov for å rekruttere flere samiskspråklige yrkesfaglærere.

Behov for læremidler til yrkesfagene og programfag er stort. Eks reindriftsfaget bruker engelskbøker for byggfag fordi det er det som ligger nærmest når det gjelder de tekniske ordene. Samiskspråklig kompetanse er viktig og nyttig og behovet vil være hos den enkelte gjennom hele livet.

Duodji faget er delt opp i fem fagbrev. Dette er bra. Utvalget ser ikke behov for endringer. Utvalget mener at Matfag kunne fått fagbrev. Videre foreslår utvalget et nytt fag innenfor studiespesialisert retning: Kulturer, ulike samiske kulturer.

Det er et kontinuerlig behov for kompetanseheving. Veilederne i lærebedrifter har behov for oppfølging og kompetanseheving. Det er også viktig å gi instruktører og faglige ledere i lærebedrift kompetanseheving og sørge for et fagmiljø dem imellom. Det er viktig at instruktører får tilrettelagt tid til felles refleksjon og samarbeid med andre som har samme fag som en selv. Man bør også se på regelverker.

Fagskole for reindrift bør komme på plass. Det må ligge et felles regelverk for all videregående opplæring i bunnen.